

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Макроекономіка»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Облік і аудит

за темою № 7 - Споживання домогосподарств

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу
Протокол від 22.09.21 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол від 31.08.21 № 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач – методист Бондаренко Л.Ф.

Рецензенти:

1. Голова циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Цимбалістова О.А.
2. Професор кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, д.е.н., професор Дружиніна В.В.

План лекції:

1. Доходи, споживання та заощадження домогосподарств. Дисконтування.
2. Кейнсіанська функція споживання.
3. Довготривала функція споживання

Рекомендована література:

Основна література:

1. Данилович – Кропивницька М.Л. Макроекономіка: Навчальний посібник – Львів: Львів. політехніка, 2014. – 292 с.
2. Кулішов В.В. Макроекономіка: теорія і практика: Навчальний посібник – К.: Ліра – К, 2015. – 256 с.
3. Лисюк В.С. Макроекономіка: Навчальний посібник - Львів: Новий світ - 2000, 2013. – 354 с.
4. Макаренко М.І. Макроекономіка. Начальний посібник – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 216 с.
5. Макаренко М.І. Макроекономіка: Навчальний посібник– К.: Ліра – К, 2015. – 216 с.
6. Ніколаєнко С.С. Мікроекономіка і макроекономіка. Начальний посібник – Полтава: ПУЕТ, 2012. – 179 с.
7. Тарасевич В. Економічна теорія. Макроекономіка. Підручник – К.: Знання, 2012. – 208 с.

Допоміжна література:

1. Вступ до аналітичної економіки. Макроекономіка: за ред. Панчишина С.М. Підручник – К.: Знання, 2013. – 615 с.
2. Круш П.В. Макроекономіка та її регулювання. Навчальний посібник – К.: Каравела, 2012. – 424 с.
3. Лисюк В.С. Макроекономіка. Практикум: Навчальний посібник - Львів: Новий світ - 2000, 2013. – 354 с.
4. Маценюк Н.П. Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка. Макроекономіка. Навчальний посібник – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 382 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

1. Доходи, споживання та заощадження домогосподарств. Дисконтування

Розгляд даної теми ґрунтується на припущенні, що економіка є приватною й закритою, в якій відсутня держава та зовнішня торгівля. За цих умов **ВВП визначається лише як сума приватного споживання та інвестування за формулою** $Y = C + I$.

Споживання домогосподарств — це їхні витрати на споживчі товари та послуги. Джерелом споживання домогосподарств є їхні доходи. Формування таких доходів відбувається в процесі економічного кругообігу, в межах якого домогосподарства взаємодіють з підприємствами через ринок ресурсів і ринок продуктів. При цьому домогосподарства виходять на ринок ресурсів як продавець, а підприємства — як покупець. На ринку продуктів усе навпаки: підприємства є продавцями споживчих товарів та послуг, а домогосподарства — їх покупцями.

Доходи домогосподарств формуються на ринку ресурсів. Підприємства тут здійснюють витрати, пов'язані з купівлею ресурсів. Величина цих витрат визначає обсяг доходів домогосподарств або особистий дохід. У загальному контексті останній можна визначити за такою формулою:

$$\text{Особистий дохід} = \left[\begin{array}{c} \text{Зарплата найманих} \\ \text{працівників} \end{array} \right] + \left[\begin{array}{c} \text{Змішаний} \\ \text{дохід} \end{array} \right] + \left[\begin{array}{c} \text{Доходи} \\ \text{від активів} \end{array} \right] + \left[\begin{array}{c} \text{Соціальні} \\ \text{трансфери} \end{array} \right]$$

Перші два елементи особистого доходу є доходами від трудової діяльності, а дохід від активів — від власності. Соціальні трансфери охоплюють не зароблені доходи, а отримані внаслідок перерозподілу сукупного доходу (пенсії, стипендії, субсидії тощо). Трансфертні виплати переважно надаються державою та рештою світу, що виходить за межі приватної закритої економіки.

Слід урахувати, що не весь особистий дохід спрямовується на споживання — а лише **особистий наявний дохід**. У загальному контексті наявний дохід — це та частина сукупного доходу, яка залишається після сплати податків і може бути використана лише на споживання та заощадження.

Об'єктом нашого аналізу є приватна економіка, яка передбачає відсутність держави і податків. Тому весь дохід такої економіки, тобто ВВП, є наявним, і складається з двох частин. Більшу частку ВВП приватної економіки становить особистий наявний дохід, іншу — наявний дохід підприємств. Останній складається з амортизації та нерозподіленого прибутку. Виходячи з цього особистий наявний дохід можна визначити так:

$$\text{Особистий наявний дохід} = \text{ВВП} - (\text{Амортизація} + \text{Нерозподілений прибуток})$$

Споживання є пріоритетним напрямом використання особистого означеного доходу. На заощадження спрямовується та частина особистого

наявного доходу, що не витрачається на споживання. Тобто **особистий наявний дохід** розподіляється на дві частини: **споживання і заощадження**.

Здійснення домогосподарствами заощаджень не є самоціллю. Це потрібно домогосподарствам для переміщення доходів з одного періоду в інший з метою регулювання в часі своїх витрат на споживання. При цьому вони враховують, що з часом вартість заощаджувальних грошей зростає. Тому слід розрізняти теперішню й майбутню вартість грошей.

Теперішня вартість грошей - це наявна сума грошей у поточному періоді. Її майбутня вартість визначається за допомогою нарахування складного процента на їхню теперішню вартість:

$$FV = PV \cdot (1 + r)^n$$

де FV - майбутня вартість;

PV - теперішня вартість;

r - ставка дисконта, тобто така ставка процента, яка використовується для приведення поточних грошей до їхньої вартості в періоді, що береться за базу розрахунків;

n - кількість років майбутнього періоду.

Теперішня вартість майбутньої вартості грошей — це нинішній еквівалент суми коштів, що буде отримана або витрачена в наступному періоді. Таку вартість називають **дисконтованою**. Це пояснюється тим, що її величина визначається за допомогою дисконтування, яке є процесом, оберненим нарахуванню складного процента:

$$PV = \frac{FV}{(1 + r)^n}$$

Розподіл особистого наявного доходу на споживання й заощадження залежить не лише від бажання домогосподарств, а й від рівня їхніх доходів, який має суттєву диференціацію. Для аналізу рівня останньої застосовуються кілька методів. Серед них слід виділити **криву Лоренца**. Вона являє собою ламану лінію, що відображає фактичний розподіл доходів між різними групами населення. Ступінь відхилення кривої Лоренца від бісектриси, що відбиває абсолютну рівність у доходах, показує нерівність доходів.

На її основі розраховують **коефіцієнт Джині**. Він обчислюється діленням площі, що міститься між бісектрисою та кривою Лоренца, на площу трикутника, сторонами якого є бісектриса, горизонтальна вісь і права вертикальна вісь графіка. Чим більше крива Лоренца відхиляється від бісектриси, тим вищий коефіцієнт Джині, тим вища нерівність у розподілі доходів, і навпаки.

Ще одним засобом визначення рівня диференціації особистих доходів є **децильний коефіцієнт**. Він відображає співвідношення між доходами 10% найбагатшої частини населення й 10% найбіднішої частини населення.

2. Кейнсіанська функція споживання

Згідно з кейнсіанською теорією головним чинником споживання є поточний наявний дохід домогосподарств. Тому **кейнсіанська функція споживання** в алгебраїчній формі має такий вигляд:

$$C = \bar{C} + c \cdot DI$$

де C - приватне споживання;

\bar{C} - автономне споживання, тобто таке, що не залежить від поточного доходу;

c - гранична схильність до споживання;

DI - наявний поточний дохід домогосподарств.

Сучасні макроекономісти модифікували кейнсіанську функцію споживання - **особистий наявний дохід прирівняли до наявного доходу приватної економіки**, тобто $DI = Y$. Така модифікація спирається на розширене тлумачення корпоративної власності на капітал, згідно з яким домогосподарства безпосередньо є власником робочої сили, а опосередковано — акціонерами основного капіталу. Тому в підсумку всі приватні підприємства і весь дохід приватної економіки, тобто ВВП, належить домогосподарствам. За цих умов кейнсіанська функція споживання **трансформується** до такого вигляду:

$$C = \bar{C} + c \cdot Y$$

Поточний дохід спрямовується на споживання згідно з **граничною схильністю до споживання (c)**. Вона являє собою коефіцієнт, який показує, на скільки одиниць змінюється споживання в разі зміни доходу на одиницю:

$$c = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$$

Усі чинники, від яких залежить гранична схильність до споживання, Кейнс поділив на дві групи: **об'єктивні та суб'єктивні**. До перших він відносив зміни в рівні зарплати, податковій політиці, співвідношенні між поточним і майбутнім доходом, ставки процента тощо, до других — бажання людей створювати грошові резерви, заощаджувати гроші на старість, залишити дітям спадщину тощо.

Незважаючи на велику кількість чинників, що впливають на граничну схильність до споживання, Кейнс вважав, що всі вони проявляються через **основний психологічний закон**. За ним «люди схильні, як правило, збільшувати своє споживання у зв'язку зі зростанням доходу, але повільніше, ніж зростає дохід». Це означає, що $\Delta C < \Delta Y$, тому $c < 1,0$.

Оскільки дохід розпадається лише на споживання та заощадження ($Y = C + S$), то решту приросту свого доходу домогосподарства спрямовують на збільшення заощаджень: $\Delta S < \Delta Y$. Це означає, що іншою стороною граничної схильності до споживання є **гранична схильність до заощаджень s** . Вона являє собою коефіцієнт, який показує, на скільки одиниць змінюються заощадження в разі зміни доходу на одиницю:

$$s = \frac{\Delta S}{\Delta Y}$$

У процесі обґрунтування функції споживання Кейнс велику увагу приділяв *середній схильності до споживання*, яка відображає відношення обсягу останнього до величини доходу:

$$c = \frac{C}{Y}$$

Учений припускав, що зі зростанням доходу середня схильність до споживання зменшується. Він виходив з того, що в короткостроковому періоді люди, незалежно від динаміки доходу, намагаються підтримувати звичні для себе життєві стандарти. Тому в разі його зростання середня схильність до заощаджень збільшується, а середня схильність до споживання зменшується.

Графічна інтерпретація кейнсіанської функції споживання подана на рис. 7.1

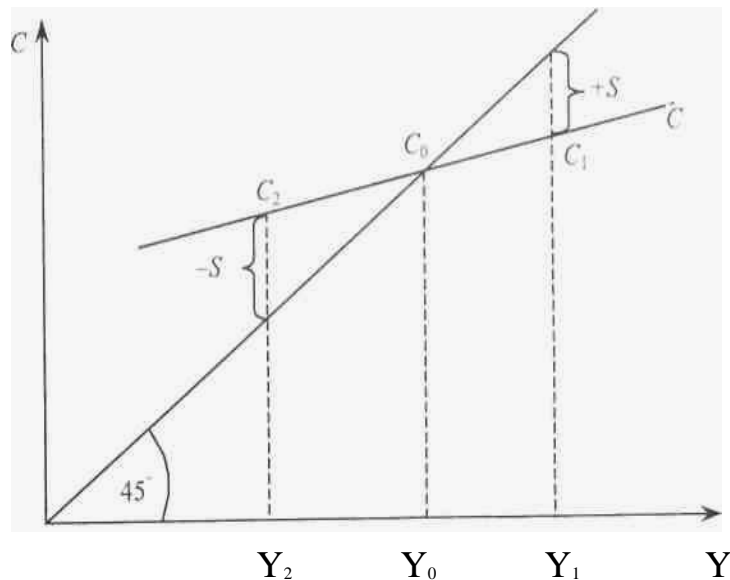

Рис. 7.1. Кейнсіанська функція споживання

На рис. 7.1 бісектриса — це крива, в кожній точці якої споживання дорівнює доходу. Але насправді витрати на споживання зазвичай не збігаються з доходом. Це відображає крива C. Лише в точці C₀ весь дохід спрямовується на споживання. Тому заощадження відсутні. У точці C₁ споживання менше за дохід, унаслідок чого виникають додатні заощадження (+ S). У точці C₂ споживання перевищує дохід. У зв'язку з цим виникають від'ємні заощадження (- S).

Споживання, яке фінансується за рахунок поточного доходу, називається *індуційованим*, тобто залежним від цього доходу $c \cdot Y$. Але рівняння кейнсіанської функції споживання свідчить, що, крім індуційованого, є також *автономне* \bar{C} . Його існування Кейнс пов'язував зі зменшенням доходів, зумовленим можливим зниженням рівня зайнятості, унаслідок чого певна частина робітників тимчасово втрачає роботу й заробітну плату. У таких

випадках, на його думку, люди можуть використовувати заощадження, які були створені в минулому періоді, або вдаватися до позик. Це означає, що чинниками автономного споживання є майно (активи), яке нагромаджено за рахунок доходів попереднього періоду, і позики, джерелом котрих є майбутні заощадження. На графіку зміна автономного споживання проявляється через переміщення кривої споживання у відповідний бік.

3. Довготривала функція споживання

Слід розрізняти *короткострокову й довготривалу функцію споживання*. В основі першої (її обґрунтував Кейнс), лежить поточний дохід, а заощадження та позики використовуються як резерв лише за умови суттєвого зниження рівня зайнятості. При цьому середня схильність до споживання зменшується зі зростанням доходу.

Довготривала функція споживання ґрунтується на теорії І. Фішера про міжчасовий вибір споживача. Згідно з цією теорією споживання в кожному поточному періоді залежить від доходу людини впродовж усього її життя. Для того, щоб підтримувати середній рівень споживання впродовж життя, люди переміщують свій дохід між різними періодами життя, використовуючи заощадження та позики. На базі теорії Фішера з'явилися дві гіпотези щодо функції споживання: гіпотеза життєвого циклу, що пов'язана з іменем Ф. Модільяні, і гіпотеза постійного (перманентного) доходу, запропонована М. Фрідменом.

За гіпотезою життєвого циклу для підтримання стабільного рівня споживання люди заощаджують у період трудового життя, щоб мати можливість використовувати накопичене майно в післятрудоваий період. Це означає, що ресурси споживання людини за весь життєвий цикл складаються з поточного доходу й накопиченого майна. Отже, функцію споживання за гіпотезою життєвого циклу можна записати так:

$$C = \alpha \cdot Y + \beta \cdot W$$

де α — гранична схильність до споживання з поточного доходу, яка визначається за формулою $\alpha = \frac{R}{T}$ (R — запланована кількість років трудового життя;

T — очікувана кількість років життя людини);

W — майно, яке люди накопичують за рахунок заощаджень;

β — гранична схильність до споживання з майна (активів), яка визначається

за формулою: $\beta = \frac{1}{T}$.

Якщо обидві частини рівняння даної функції споживання поділити на Y , то отримаємо функцію середньої схильності до споживання:

$$\frac{C}{Y} = \alpha + \beta \cdot \frac{W}{Y}$$

На короткострокових відрізках часу поточний дохід зростає більше, ніж майно, тобто $\Delta Y > \Delta W$. Тому з підвищенням такого доходу середня схильність до споживання може зменшуватися, що відповідає кейнсіанській теорії. Але в довготривалому періоді динаміка майна залежить від змін динаміки поточного доходу $\Delta W = \Delta Y$. Тому середня схильність до споживання в довготривалому періоді є постійною величиною.

За гіпотезою **постійного доходу** поточний дохід людини є сумою двох компонентів: постійного і тимчасового доходів. Перший — це середній дохід, який людина сподівається отримувати за всі роки її життя, а тимчасовий є відхиленням від середнього, яке неможливо передбачити. На думку М. Фрідмена, приймаючи рішення щодо рівня споживання, люди розраховують одержувати постійний дохід. Тимчасові відхилення від постійного доходу впливають переважно на заощадження або компенсуються позиками. А тому ***функція споживання за гіпотезою постійного доходу*** набуває такого вигляду:

$$C = c \cdot Y^P$$

де Y^P — постійний дохід;

c — коефіцієнт, який визначає частку постійного доходу, що витрачається на споживання.

Поділивши обидві частини рівняння даної функції споживання на Y , тобто поточний дохід, отримаємо функцію середньої схильності до споживання:

$$\frac{C}{Y} = c \cdot \frac{Y^P}{Y}$$

Отже, розглянутий показник залежить від співвідношення між постійним і поточним доходами. Якщо останній перевищує постійний дохід за рахунок тимчасового, то середня схильність до споживання зменшується. Якщо навпаки — цей показник збільшується.